

Kinijos *kitoniškumo* mitas: F. Jullieno atvejis

LINA GOTAUTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
lina.gotautaite@yahoo.com

Straipsnis skirtas François Jullieno darbų kritinei analizei *Kinijos kitoniškumo mito* tema, apžvelgiant garsių Vakarų filosofų bei sinologų – F. Billeterio, J. Needhamo, S. Leyso ir kt. – darbus. Straipsnyje atskleidžiamas F. Jullieno požiūris į vakarietiškosios filosofinės minties konotacijų praplėtimą *aplinkkeliu* per Kiniją, siekiant atrasti naujas koncepcijas, sintetinančias Rytų ir Vakarų minties skirtis bei panašumus. Lyginamosios analizės metodu gretinami moksliniai darbai bei pasisakymai F. Jullieno tyrinėjamos Kinijos minties atžvilgiu, aprėpiant sinologų nuomones nuo Kinijos kaip absoliučiai *kito* iki požiūrio, jog Kinija nėra besiskirianti Vakarų atžvilgiu. Straipsnio tikslas – F. Jullieno darbų bei kūrybinės minties detalizavimas, išryškinant jo inovatyvų požiūrį bei filosofinės minties dislokaciją opozicijomis persisunkusiame moksliniame pasaulyje. Analizė skirta apibrėžti bei paaiškinti Kinijos kaip *įrankio* F. Jullieno filosofinėje mąstymo paradigmoje užimamą poziciją, kurios pagrindinis tikslas – apmąstyti *neapmąstytą* bei nušviesti Kinijos *kitoniškumo* Vakarų atžvilgiu išreiškiamas mokslines opozicijas ir F. Jullieno filosofinio požiūrio vietą komparatyvinio Rytų – Vakarų minties gretinimo šviesoje.

Esminiai žodžiai: F. Jullienas, komparatyvistinė filosofija, lyginamieji tyrinėjimai, Kinijos *kitoniškumo* mitas, J. F. Billeteris.

François Jullienas – vienas iš inovatyviausių prancūzų komparatyvistų, nuolat susilaukiantis ypatingo dėmesio dėl savito ir netradicinio mąstymo bei unikalių itin specifiškai *aplinkkeliu per Kiniją* kuriamų filosofinių koncepcijų, kurios neretai peržengia filosofijos diskurso ribas ir yra adaptojamos verslo, psichoanalizės, meno ir kt. disciplinų pasaulyje. Įvairių Rytų filosofų, mokslininkų, strategų idėjos yra sintetinės su panašios problematikos Vakarų pasaulio atstovų veikalais bei jų skelbiamomis sampratomis, tam F. Jullienas pasitelkia itin plačios erudicijos ir išmanymo reikalaujančią strategiją, siekdamas Rytų

ir Vakarų skirtumų išryškiniu pasiekti bendrą vardiklį, kuris neretai tampa nauju įrankiu, siekiant reflektuoti Vakarų minties paradigmą bei apmąstyti *neapmąstytą*.

Žinoma, netradicinis mąstymas bei atitinkamų globalių ir, kaip leido patikrinti laikas, – tarpdisciplininėmis tapusių koncepcijų kūrimas, remiantis kultūrinėmis Rytų ir Vakarų realijomis, yra itin gajus XXI amžiuje. Dėk to F. Jullienas tampa vienu iš gausiausiai verčiamų šiuolaikinių Europos filosofų, o jo koncepcijų taikymą galime atsekti įvairiose šalyse. Tai suponuoja tiesą, jog F. Jullienas yra paklausus įvairių mąstymo tradicijų bei veiklų kontekste, o tai savo

ruožtu garantuoja jam didelį skaitomumą bei mokslinį palaikymą. Vis tik, nepaisant aukščiau išsakyto, F. Jullienas yra kritikuo-
tas autoritetingų sinologų, jo inovatyvu-
mas laikomas pernelyg apibendrinančio
pobūdžio išvadamis, taikomomis visai
civilizacijai, kurie tuo tarpu galėtų tarnauti
tik tam tikro mąstytojo ar tam tikro isto-
rinio laikotarpio filosofinėms nuostatoms
ar požiūriams.

Straipsnio centre – kontroversija tarp
F. Jullieno ir J. F. Billeterio, remiantis pirmi-
niais prancūziškaisiais šaltiniais, F. Jullieno
ir J. F. Billeterio parašytais tuo tikslu, kad
paneigtų vienas kito vystomas pažiūras bei
tariamą jų neteisingumą ar netikslumą, t. y.
„Prieš François Jullieną“ (pranc. „Contre
François Jullien“)¹ ir „Pakeliui, pažinti Ki-
niją – atgaivinti filosofiją, Atsakymas į ***“
(pr. *Chemin faisant, connaître la Chine, re-
lancer la philosophie: Réplique à ****)². Gin-
čas apibrėžiamas, aptariant J. F. Billeterio
išreikštą kritiką F. Jullieno vystomoms Rytų
ir Vakarų minties sintetinio strategijoms,
Kinijos kaip *kito* traktavimui, opozicijoje
atsidūrusių minties paradigmu panašumų
ieškojimo atsisakymui ir kt. bei F. Jullieno
detalizavimus bei paaiškinimus, kurie
išdėstyti jo esė, skirtoje atsakui į minėtąją
kritiką. Intelektualioji diskusija aptariama
gretinant įvairių filosofų ir sinologų požiū-
rius bei nuostatas minėtaisiais klausimais
bei atitinkamai darant logines išvadas iš
gausios bei įvairiapusės mokslinės infor-
macijos, kuri atstovauja antrinius šaltinius,
pagrindžiančius arba paneigiančius opozi-

cijos pagrindą sudarančiųjų mokslininkų
disputo skirtingas pozicijas.

F. Jullieno koncepcijų tikslas – gilesnė refleksija

Kadangi F. Jullieno filosofijos vertinimai
susilaukė tarptautinio dėmesio, plačiai
yra žinomas pirminis garsusis sinolo-
giškai-filosofinis jo ginčas su šveicarų
sinologu Ženevos universiteto garbės
profesoriumi Jeanu François Billeteriu,
kuris entuziastingai pradėjęs diskusiją dar
1990 m. vienu pirmųjų kritinių straipsnių,
nukreiptų prieš F. Jullieną ir publikuotų
žurnale „Études Chinoises“ – „Comment
lire Wang Fuzhi?“, vėliau kritiką sėkmingai
tęsė, parašydamas savo garsųjį esė „Contre
François Jullien“ („Prieš François Jullieną,
2006 m.), kuris buvo išleistas jau keturis
kartus, ir dėl to susilaukė stipraus intelek-
tualinio atgarsio tarptautiniu mastu: dalis
sinologų bei filosofų tapo J. F. Billeterio
kritikos pasekėjais, kiti – priešingai – itin
aktyviai rėmė ir palaikė prancūzą F. Jul-
lieną bei jo kuriamą filosofiją kiniškosios
įtakos rémuose.

Unikalus sutapimas, jog abu sinologai,
savo akademinės karjeros pradžioje yra
susidūrę su filologija ir studijavę graikų
(F. Jullienas, J. F. Billeteris) bei lotynų
(J. F. Billeteris) kalbas, negana to – J. F. Bil-
leterio bakalauro laipsnis yra iš prancūzų li-
teratūros, tuo tarpu F. Jullienas – helénistas.
Šie faktai paliudija, jog dviejų garsių pro-
fesorijų ginčas dėl sinologinių ir filosofinių
klausimų yra atmieštas ir vakarietiškosios
filologinės erudicijos aspektu. Būtent tai yra
svarus vertinimo kriterijus tolesniame tarp
garsųjų sinologų vykusio ginčo, peržengusio

1 Billeter, Jean François. *Contre François Jullien*. Paris: Allia, 2006.

2 Jullien, François. *Chemin faisant, connaître la Chine, relancer la philosophie: Réplique à ****, Paris: Seuil, 2007.

prancūziškųjų diskusijų svorį iki sinologijos ir filosofijos esmės, nagrinėjime.

Gana nemažai pastebėjimų minėtojo ginčo klausimu yra išsakęs kompetentingas šveicarų Bazelio universiteto Europos globaliųjų tyrimų instituto profesorius, besispecializuojantis komparatyvistinės, Kinijos bei politinės filosofijos srityse Ralphas Weberis savajame straipsnyje „Ginčas dėl „Jullieno“ arba kur ir kas yra Kinija filosofiškai kalbant?“³ – jo pastebėjimai, lyginant J. F. Billeterio ir F. Jullieno mąstymo bei sinologijos ir apskritai Kinijos skirtybes ir kontroversijas, tik dar labiau užaštrino įsisiūbavusį tarptautinį konfliktą ir tuo pačiu išskėlė esmines skirtis tarp tradicinės sinologijos bei Vakarų filosofijos ir F. Jullieno filosofinės paradigmos.

Unikali J. F. Billeterio kritika, jog, jo manymu, F. Jullienas reprezentuoja Kinijos mąstymą kaip visiškai atvirkščią vakarietiškojam⁴. Negana to, J. F. Billeteris išreiškia nepasitenkinimą ir visa eile anksčiau tyvusių iki Antrojo pasaulinio karo kūrusių prancūzų sinologų (Richardu Wilhelmu, Marceliu Granetu, Victoru Segalenu), kurie, jo manymu, patys rėmėsi ir sugebėjo įtvirtinti „Kinijos kitioniškumo mitą“⁵; beje, Voltaire'as buvo pirmasis, kuris minėtąjį „mitą“ propagavo. F. Jullienas, lygiai taip kaip ir visa plejada minėtųjų sinologų, atskleidžia Kinijos mąstymą kitioniškumo šviesoje, pateikdamas jį itin patrauklia esė

žanro forma bei žaismingai skatindamas skaitytoją būti eruditu, kuris, norėdamas suprasti F. Jullieno paraleles bei sąsajas su helenistine filosofija, turi neblogai išmanyti Vakarų filosofiją bei orientuotis Rytų mąstytojų tekstuose.

Į J. F. Billeterio aukščiau aprašytąjį kritinį teiginį F. Jullienas labai tiksliai atsako vienoje iš savo knygų „Efektyvumo traktatas: tarp Vakarų ir Kinijos mąstymo“ (*A Treatise on Efficacy: Between Western and Chinese Thinking*): „tai, kas liko neišvystyta viename kontekste, yra labiau išvystyta kitame“⁶, taigi F. Jullieno tikslas yra pasakyti, jog „Mūsų bandymo „įsiveržti į Kiniją“ [mąstyti *per* Kiniją] tikslas nėra įsivaizduoti – jau nekalbant apie sufabrikuoti – kitus 'mentalitetus' <...> Tai daroma paprasčiausiai tam, kad būtų galima pasinaudoti kitais [papildomais] galimais suprantamumo šaltiniais“⁷.

Rytų–Vakarų minties panašumų ir skirčių žaismė

„Kinijos kitioniškumo“ sąvoką derėtų suprasti kaip dar nuo XVIII a. susiformavusią idealizuotą nuostatą, jog Kinija yra egzotiška ir paslaptinga, radikaliai besiskirianti nuo Vakarų. Skaitant J. F. Billeterio kūrybą, susidaro vaizdas, jog vakarietiškas požiūris į Kiniją yra pagrįstas daugybe nesusivokimų, negana to, J. F. Billeteris smerkia mintį, jog Kinija kardinaliai skiriasi nuo Vakarų:

3 Weber, Ralph. Controversy over „Jullien“, or where and what is China, philosophically speaking? *Journal of Chinese Philosophy*, 2014, Nr. 41 (3–4).

4 Billeter Jean François. *Contre François Jullien*. Paris: Allia, 2006, p. 61–62.

5 Billeter, Jean François *Contre François Jullien*. Paris: Allia, 2006, p. 9–12.

6 Jullien, François. *A Treatise on Efficacy: Between Western and Chinese Thinking*, išversta Janet Lloyd, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004, p. 145.

7 Jullien, François. *A Treatise on Efficacy: Between Western and Chinese Thinking*, išversta Janet Lloyd. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004, p. 145.

jis savo oficialiuose pasisakymuose teigia, jog toks požiūris, kad „<...> demokratija, žmogaus teisės, respublikinė idėja yra Vakarų išradimai, nesuderinami su kinų mentalitetu“⁸ sklinda žmonių įtikinimo tikslu iš dabartinio Kinijos režimo, o toliau jį, visiškai kritiškai nepersvarstydami, skleidžia verslininkai, po to – politikai ir, galiausiai, – Vakarų žiniasklaida.

Palaikydamas mintį, jog „Kinijos kitoniškumas tėra mitas“, J. F. Billeteris viename iš savo interviu žurnalui „Books“ išreiškia opoziciją F. Jullieno ir senųjų filosofų kelis šimtus metų skelbtam Kinijos kitoniškumui, jis teigia: „<...> jo [Jullieno] darbai yra visiškai pagrįsti šiuo *Kinijos kitoniškumo mitu*, ir kadangi jo knygos yra nepaprastai sėkmingos, jis yra atsakingas už paties vykdomą sklaidą“⁹. J. F. Billeterio teigimu, F. Jullienas *a priori* tvirtina, jog Vakarai ir Kinija yra du pasauliai, kurie ne tik skirtingi, tačiau dar ir sudaro opoziciją minties požiūriu: „<...> jis [Jullienas] perkuria Kinijos ir Vakarų minties istoriją taip, kad įrodytų tvirtą savo pirminės idėjos pagrįstumą. Jis pasirenka elementus, kurie pasitarnauja jo samprotavimui ir interpretuoja juos ta prasme, kuri yra tinkama jo tezei. Jis nieko nekalba apie kitus pasirinkimus, kuriuos jis galėjęs daryti ir kurie, priešingai, būtų atskleidę analogijas, sutapimus, sankirtas – taigi sukūrę prieigos kelius, supratimo būdus. Jis apie tai nieko nesako,

nors atvėrimo ir perėjimo galimybės būtų begalinės. Arba jis jų nemato“¹⁰.

Šis gana griežtas J. F. Billeterio pasisakymas turi racijos dėl pareikštų pretenzijų F. Jullienui, tačiau žvelgiant iš kitos pusės – natūraliai kelia klausimą, kodėl gi F. Jullienas negalėtų savo filosofijos kurti, ieškodamas ne sąlyčio, o skirtingumo Kinijos ir Vakarų filosofinėse tradicijose? J. F. Billeteris išreiškia pastebėjimą, jog F. Jullieno filosofinės sistemos trūkumas yra tame, jog šis neieško panašumų Kinijos ir Vakarų mąstymo paradigmos, t. y. tam tikrų požymių, pasikartojimų įvairių Kinijos mąstytojų veikaluose, tam, kad iš surastų bendrybių galėtų daryti apibendrinančią išvadą – kalbama apie indukcinį samprotavimo metodą: „François Jullienas nesirūpina bendru objektu. Jis iškelia *a priori* tai, kad jis turi reikalą su autonomiais kalbos pasauliais, kurie skiriasi sava logika, kaip ir savu objektu, taigi jie galimi lyginti tik iš išorės (pranc. *dehors*), į juos „užmetant žvilgsnį“¹¹. Tačiau ne vienam filosofui, kaip ir F. Jullienui, yra gerokai priimtinesnis dedukcinis – nuo atskirybės prie bendrybės vedantis – samprotavimo būdas: juk F. Jullieno pasirenkami pavyzdžiai iš kinų ilgametės mąstymo tradicijos yra teisingi (aristoteliškosios logikos prasme) – o jo rašomi esė, kuriama savita filosofijos sistema atstovauja įrodymo statusui ir dedukciniam mąstymui, kurio pasekmė yra naujų žinių (pažiūrų, idėjų) susintetinimas ir emanacija

8 Touverey, Baptiste. L'altérité de la Chine est un mythe, *Books*, 2018, nr. 89 (mai/juin); prieiga per internetą: <https://www.books.fr/jean-francois-billeter-lalterite-de-chine-mythe/>

9 Touverey, Baptiste. L'altérité de la Chine est un mythe, *Books*, 2018, nr. 89 (mai/juin); prieiga per internetą: <https://www.books.fr/jean-francois-billeter-lalterite-de-chine-mythe/>

10 Touverey, Baptiste. L'altérité de la Chine est un mythe, *Books*, 2018, nr. 89 (mai/juin); prieiga per internetą: <https://www.books.fr/jean-francois-billeter-lalterite-de-chine-mythe/>

11 François Billeter, Jean. *Contre François Jullien*. Paris: Allia, 2006, p. 59.

Vakarų filosofijoje. Išreikštą mintį puikiai iliustruoja paties F. Jullieno apibūdinta jo taikomo komparatyvistinio metodo specifi-ka: „Aš nesupriešinu Kinijos ir Europos kaip „pasaulių“ mąstymų, bet aš *sujungiu* operacine [veikimo] termino prasme, taškas po taško tarp jų viziją; arba dar – aš nekeliu iš karto „priešybių“, o, iš tikrųjų, žaidžiu kontrastu tuo būdu, kad vienas įsirašo lygiagrečiai kitame, tam, kad atspindėtų vienas kitą ir apsišviestų“¹². Pastebėtina, jog F. Jullienas nėra pirmas taip mąstantis ar kuriantis tokio pobūdžio filosofiją (neveltui jis – dar ir helėnistas): tą patį darė ir Aristotelis, Platonas ir Euklidas; pvz., prisiminkime Aristotelio logikos sistemas, kuriomis buvo remiamasi iki XIX a. pradžios ir kurios turėjo įtakos naujų logikos rūšių bei naujų loginių sąvokų atsiradimui. Aristotelio suformuota silogizmo teorija vėliau tapo tokios srovės kaip hipotetinis silogizmas pamatu, o pastaroji logikos rūšis yra būdinga F. Jullieno vystomiems Kinijos filosofinės tradicijos analizės atvejams. Konkrečiai F. Jullieno požiūris yra gana panašus į dedukcinio metodo autoriaus R. Descartes'o, kuris teigęs, jog tokio pobūdžio [dedukcinis] mąstymas yra panašus į intuityją, kuria remdamasis žmogus gali įgyti žinių apmąstydamas¹³. O ar gi ne tam kviečia F. Jullienas savo kūrinuose kalbėdamas apie *neapmąstyto apmąstymą* (pr. *penser de l'impensé*)¹⁴.

Kinijos „kitoniškumo“ ištakos

Svarbu pastebėti, jog ne F. Jullienas sukūrė „Kinijos kitoniškumo“ mitą, o ši realija atkeliauja iš amžių glūdumos – konkrečiai, iš XVIII a., kai Volterui ir kitiems prancūzų filosofams Kinija tapo atvirkštiniu vaizdiniu juos nuvyliam Europos režimui. Kinijos įvaizdį pradėjo kurti ten besilankantys jėzuitų misionieriai, kurie vaizdavo Kinijos valdovus kaip itin palankius, lygiai taip pat – ir jų vyriausybes, mandarinatą, kuris administravo imperiją, bei konfucianizmą, kuris buvo kertinis akmuo intelektualiniame mandarinų gyvenime. Vėliau vystėsi vizija apie Kiniją, mitas / nemitas apie jos radikalų kitoniškumą išliko, o XX a. pradžioje tik dar labiau sustiprėjo: kai kuriuose europinės inteligentijos sluoksniuose išsivystė kultūrinis pesimizmas, paskatinęs idealizuoti kitų civilizacijų (tarp jų ir Kinijos) kultūrą, o kinai tapo išminties, kurios, buvo manoma, Europai trūksta, atstovais. Puikus to pavyzdys – vokiečių istorikas ir filosofas Oswaldas Arnoldas Gottfriedas Spengleris, parašęs savo garsųjį kūrinį „Vakarų saulėlydis“ (vok. *Der Untergang des Abendlandes*, 1918 m.), kuriame kalbėjo apie krikščioniškosios Vakarų civilizacijos nuosmukį, plėtojo ciklinės civilizacijų raidos teoriją. Būtent O. A. G. Spenglerio darbuose Kinija yra priskiriama prie 8 „aukštųjų kultūrų“ ir paneigia hėgeliškojo eurocentrizmo teoriją, nuo jo galime kalbėti ir apie komparatyvinius kultūrų tyrimus. Įdomus paradoksas, jog O. A. G. Spengleris tuo metu buvo taip pat labai dviprasmiškai

12 Jullien, François. *Chemin faisant, connaître la Chine, relancer la philosophie: Réplique à ****. Paris: Seuil, 2007, p. 87–88.

13 Descartes, René. *Discours de la méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences*. Paris: Typographie Lahure, 1878 (originalas: 1637).

14 Apie žiuljieniškąjį *neapmąstyto apmąstymą* daugiau

kalbama trečiosios disertacijos dalies 3.1 skyriuje, skirtame freudiškajai psichoanalizei ir kinų mąstymo tradicijai.

vertinamas mokslininkas, gausiai kritikuotas, kaltintas azijocentrizmo propagavimu.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Prancūzijoje, kitaip nei Vokietijoje, dar nuo Apšvietos laikų egzistuoja specifinė prancūziška sinofilijos tradicija: nuo seno Kinija buvo prancūzų svajonė, kuri asocijavosi su dvasinėmis aukštumomis. Taigi J. F. Billeterio vystoma „Kinijos kitoniškumo“ mito idėja turėjo visas sąlygas ir galimybes reikštis intelektualų erdvėje su visais jai būdingais aukštosios kultūros privalumais – prestižiniu laikytas domėjimasis kinų ir, apskritai, Rytų kultūromis formavo atitinkamą visuomenės, visada siekusios to, kas buvo vertinama aukštesniuose sluoksniuose, nuomonę, o tai, savu ruožtu, skatino domėtis ir tyrinėti Kinijos filosofiją, kultūrą, tradicijas bei jas lyginti su Vakarais.

J. F. Billeterio idėją *Kinijos kitoniškumas tēra mitas* palaikantis François Danjou straipsnyje „Prieš François Jullieną“ pagal J. F. Billeteri¹⁵ (pr. „Contre François Jullien“ par J-F Billeter“) kelia pirminį klausimą: „Ar kinai skiriasi nuo mūsų?“¹⁵. Savą dėmesį koncentruodamas į kinų esminę bei biologinę būtį, F. Danjou, kaip ir J. F. Billeteris, atkreipia dėmesį į tai, jog Pekine, jo manymu, sumaniai atkuriamas „Kinijos kitoniškumo“ mitas, t. y. Kinijos skirtumas nuo Vakarų, kuris visų pirma pasireiškia Kinijos mąstymo sistemos esme ir išlaidymu bei ypatingomis vertybėmis, kurios vakariečių laikytinos užsienietiškomis – derėtų suprasti, kitokiomis, įdomiomis ar keistomis.

15 Danjou, François. „Contre François Jullien“ par J-F Billeter, *Question Chine*, 2006; prieiga per internetą: <https://www.questionchine.net/contre-francois-jullien>

Svarbus François Danjou pastebėjimas yra tai, jog jėzuitai yra pirmieji, kurie akreditavo esminio skirtumo tarp Rytų ir Vakarų idėją, o Apšvietos epochos filosofai projektavo savo žvilgsnius į Kiniją kaip į *kitavietę*, troškimas kurios, daugiau ar mažiau idealizuotas, buvo pajėgus sugeneruoti originalios, išmintingos ir pamatuotos valdžios sistemą be aistringų ir sektinio religinio kišimosi barjerų¹⁶. Vėliau daugelis intelektualų tokių kaip V. Segalenas, M. Granetas, J. Needhamas ir S. Leysas įvairiuose pasaulio kampeliuose, sekdami savo pirmtakų pėdomis, augino ir skatino ypatingą kinų minties originalumą. Simonas Leysas, kuris buvo unikalus Australijos, Belgijos intelektualas sinologas, rašęs ir kinų kalba bei laikomas vienu griežčiausių sinologijos mokslo atstovų, atkartodamas A. Malraux, yra įvardijęs Kiniją „kitu žmogiškosios patirties poliumi“. F. Danjou taip pat pabrėžia, jog F. Jullienas „be galo spekuliuoja *Kinijos kitoniškumo mitu* ir jo darbai prisideda prie Kinijos pasaulio *atskirai* idėjos skleidimo – sunkiai prieinamo tiems, kurie nedisponuoja konkrečiomis priemonėmis prie to“¹⁷.

Kinijos „kitoniškumas“ – tarpcivilizacinis pakeliui

Atkreiptinas dėmesys, kad F. Jullienas „konstruoja“ *Kinijos kitoniškumą* (pranc. *l'altérité*) Europos ir Kinijos minties lek-

16 Danjou, François. „Contre François Jullien“ par J-F Billeter, *Question Chine*, 2006; prieiga per internetą: <https://www.questionchine.net/contre-francois-jullien>

17 Danjou, François. „Contre François Jullien“ par J-F Billeter, *Question Chine*, 2006; prieiga per internetą: <https://www.questionchine.net/contre-francois-jullien>



Huang Gongwang tapybos darbo fragmento kopija „Gyvenimas Fuchun kalnuose“, 2019, popierius, tušas, 53 × 33 cm

sikono rėmuose. Jis tiksliai metaforiškai palygina Kinijos ir Vakarų pasaulių skirtumus, tapatindamas juos su labiausiai saulės apšviestu kalno šlaitu bei su šlaitu iš šiaurinės kalno pusės, taip tarsi užduodamas retorinį klausimą – kaip nuspręsti, kuri pusė vertingesnė? Juk viskas priklauso nuo vertinančiojo požiūrio. Jam antrina sinologas Simonas Leysas, sakydamas, kad „Jei palygintume civilizacijos fenomeną su savotišku Everesto kalnu, galėtume sakyti, kad Vakarų lynas ir Kinijos lynas pagaliau įvykdė savo susijungimą viršūnėje, nesuskirtę kelyje, kadangi jie pakilo dviem priešingomis [kalno] pusėmis. Kai jie pagaliau susitinka, įsivaizduojame, su koku aistringu susidomėjimu jie pagaliau gali apsieisti savosiomis tarpusavio patirtimis“¹⁸.

Pats F. Jullienas, rašydamas apie „kitoniškumą“, teigia, kad atsakymas, kas tai yra, kyla iš jo paties darbų ir iš to, kas yra palaipsniui išstobulinta, pinant jo probleminį tinklą, pradėjus nuo refleksinio „įtaiso“, sukurto tarp Kinijos ir Europos, ir taip palaipsniui tęsiant

gretinimą žingsnis po žingsnio arba žiuljėniškąja *pakeliui* (pranc. *chemin faisant*) strategija. Aukščiau minimoje kultūros Everesto viršūnėje susitikusios dvi civilizacijos per amžius yra palikusios du skirtingus peizažus kalno papėdėje, pastebėtina, jog minėtieji peizažai yra formavęsi kitokiose kultūrinėse erdvėse (iš vienos pusės), tačiau žvelgiant iš kitos pusės – ar galime teigti, jog kultūrinė „dirva“ būtų buvusi skirtinga saulėje ir šiaurinėje kalno papėdės pusėje? F. Jullienas dvi priešingas kraštutines pozicijas Kinijos atžvilgiu, paremtas, iš vienos pusės, „bendru žmonijos pagrindu“ (J. F. Billeterio atvejis) bei, iš kitos pusės, – „absoliučiai *kitu*“ (Simono Leyso pozicija) vadina postulatais ir nė vienos jų akiai nepalaiko, teigdamas, jog abi pozicijos yra naiviai metafizinės, kadangi abu sinologai savas požiūrus dėsto postuluo-dami¹⁹; vertinant detaliau – abu požiūriai yra tuo pačiu ir dogmatiniai, keliantys vienas kitam reikalavimus įrodymams ir apsisprendimui, taigi einantys koja kojon vienas kito atmetimo atžvilgiu.

18 Leys, Simon. *Connaître et méconnaître la Chine, Lacan et le monde chinois*, 2008; prieiga per internetą: http://www.lacanchine.com/ChCL_Jullien_Leys.html

19 Plačiau apie tai: François Jullien, *Chemin faisant, connaître la Chine, relancer la philosophie: Réplique à ****. Paris: Seuil, 2007, p. 82–83.

J. F. Billeterio pozicija nuolat emanuoja „bendro objekto“ idėja, kalbant apie skirtingų civilizacijų filosofinių sistemų gretinimo galimybę: „<...> negalima sulygtinti kiniškųjų filosofinių tekstų su vakarietiškaisiais filosofiniais tekstais, iš pradžių neiškeliant to, jog jie turi bendrą objektą – pastarąjį išryškinant ir tyrinėjant, koku būdu jis yra vienos ir kitos pusės suvoktas“²⁰. F. Jullienas teigia, jog „billeteriškuoju atveju „bendras“ yra *iškeltas* iš anksto, „sučiumpamas“ su laisvumu, jis yra nuo dabar ir jau *sukonstruotas* (taip, kaip „objektas“)²¹. J. F. Billeteris daro loginę išvadą: „Kai remiamasi bendru pagrindu, skirtumai atsiranda patys savaime“²².

Garsus Belgijos-Australijos sinologas, vertinamas kaip vienas svarbiausių Kinijos tyrinėtojų Simonas Leysas savo knygoje „Le bonheur des petits poissons“ (*Mazų žuvų laimė*)²³ pateikia visiškai priešingą J. F. Billeteriui nuomonę dėl Kinijos kito-niškumo, remdamasis Josepho Needhamo, pradėjusio leisti knygų seriją „Science and Civilization in China“²⁴ (kuri yra vienas iš retų vakariečių autorių darbų, į kuriuos rimtai žiūri kinų intelektualai) nuomone: „Kinijos civilizacija kelia nenugalimą susižavėjimą tuo, kas yra visiškai „kita“, ir tik tai, kas yra visiškai „kita“, gali įkvėpti

giliausią meilę ir tuo pat metu – galingą norą tai pažinti“²⁵. Josepho Needhamo knygos „The shorter Science and Civilization in China“ įvade kalbama apie tai, jog kinai labai prisidėjo prie mokslo ir technologijų, kurie buvo ypatingos svarbos Kinijoje sritys iki XVII a. jėzuitų atvykimo, kuris keliems šimtams metų į priekį inicijavo palaipsniui jų skiriamųjų ypatybių visumos susiliejamą į universalijas. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad F. Jullieno nuolat lyginamos kiniškoji ir graikiškoji civilizacinės patirtys, evoliucionavę visiškai skyriumi, gali būti puikiai lyginamos ne tik pasiekimų skaičiumi, bet taip pat ir savais skirtumais: „Iki jėzuitų atvykimo Kinijos mokslas buvo beveik empirinis – pagrįstas stebėjimais ir patirtimi, o teorija buvo palyginti neišvystyta“²⁶. Nepaisant šio skirtumo kinai sugebėjo neatsilikti nuo arabų, paveldėjusių graikų žinias, bei numatyti daugelį mokslinių ir techninių graikų atradimų, negana to, „<...> [kinai] tarp I ir XIII a. pasiekė mokslo žinių lygį, kurio Vakaruose nebuvo pasiekta“²⁷. Žinoma, reikia įvertinti tai, jog Kinija, palyginus su Vakarais, nepatyrė stipraus moderniojo mokslo kilimo nuo XVI a., o silpnos teorinės idėjos bei geometrinės dedukcijos trūkumas visada buvo pagrindinė skirtis nuo graikiškojo mokslo tikslumo esmės. Tai

20 Billeter, Jean François, *Contre François Jullien*. Paris: Allia, 2006, p. 59.

21 Jullien, François, *Chemin faisant, connaître la Chine, relancer la philosophie: Réplique à ****, Paris: Seuil, 2007, p. 82.

22 Billeter, Jean François, *Contre François Jullien*, Paris: Allia, 2006, p. 82.

23 Leys, Simon. *Le bonheur des petits poissons: Lettres des Antipodes*, Paris: JC Lattès, 2008.

24 Needham, Joseph, *Science et civilisation en Chine – une introduction*, iš anglų k. vertė Frédéric Obringer, Arles: P. Picquier, 1995.

25 Leys, Simon. *Le bonheur des petits poissons: Lettres des Antipodes*, Paris: JC Lattès, 2008; internetinė skyriaus nuoroda: http://www.lacanchine.com/ChCL_Jullien_Leys.html

26 Needham, Joseph. *The shorter Science and Civilization in China*, T. 1, 4-oji laida, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 2.

27 Needham, Joseph, *The shorter Science and Civilization in China*, T. 1, 4-oji laida, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 2.

būtų dar vienas argumentas, paaiškinantis, kodėl Kinijos ir Vakarų minties tradicijoje ne visada įmanoma rasti vieną panašumą, kuriuo operuojant, būtų įmanoma siekti skirtubių emanacijos, kurios, kaip tikino J. F. Billeteris, turėtų atsirasti savaime.

Kinija – kaip įrankis

Simonas Leysas, remdamasis Josephu Needhamu bei André Malraux teigimu, jog „Kinija yra kitas žmogiškosios patirties poliūs“, daro išvadas, kad: „1. Žmogiškoji patirtis yra vieną; 2. jos įvairūs variantai yra dar labiau stimuliuojantys, turtingi ir produktyvūs, nes iš pagrindų yra labiau *kitokie*“²⁸. Negana to, Simonas Laysas paprieštarauja J. F. Billeteriui, teigdamas: „Nemanau, kad Jullieno klaida buvo tai (kaip tvirtina J. F. Billeteris), jog jis atspirties tašku pasirinko Kinijos „kitoniškumą“. Tai toli gražu ne mitas, tai – pikantiška realybė, pajėgi įkvėpti tą aistringą žinių troškimą, apie kurią kalbėjo Needhamas“²⁹. Iš tiesų, Simono Leyso pastebėjimas, jog F. Jullienas naudojasi „teoriniu patogumu“, norėdamas pažvelgti į vakariečių intelektinį procesą iš šalies yra tiesa: F. Jullienas niekada neslėpė, kad Kinija jam tėra tik *įrankis* naujiems *neapmąstyto* (pranc. *impensé*) apmąstymams. J. F. Billeteris teigia, kad Kinija, apie kurią kalba F. Jullienas, tėra absoliuti konstrukcija, mažai susijusi su besikeičiančia kultūrine ir istorine Kinijos

tikrove. S. Laysas jam antrina: „Jullienas surankioja savus šaltinius po truputį iš visokių kinų tekstų (kartais jis tenkinasi jų nukopijavimu iš savo kolegų darbų), vėliau jis juos panaudoja bekontekstėse situacijose, anachronistišku būdu; surinkdamas šiuos nesuderinamus elementus į įvairiapusių koliažą, suteikia pavadinimą „kinų mintis“ tam, kas iš tikrųjų tėra tik Jullieno mintis“³⁰.

Iš esmės S. Laysas yra teisus dėl Kinijos kaip F. Jullieno naudojamo įrankio, taikomo, siekiant surasti naujas išvalgas ir kontempliacijas jo vystomai filosofijai. Pats F. Jullienas visada teigęs šią mintį, įvardindamas savo filosofijos kryptį *aplinkkeliu* (pranc. *détour*) *per Kiniją*: tai jo strategija, padedanti atrasti naujus kelius grįžimui į Vakarų filosofiją bei *neapmąstyto* (pr. *impensé*) apmąstymui. Negana to, F. Jullieno tikslas – sugretinti Rytų ir Vakarų minties pasaulio paradigmas, siekiant vienai ir kitai atskleisti esmines mąstymo skirtis, kurios vystėsi laikotarpiu, kai šie opoziciją sudarantys civilizaciniai poliai neturėjo jokių kontaktų nei fiziniėje, nei mentalinėje plotmėse. Besiremdamas kanoninių tekstų idėjomis, F. Jullienas atveria ne tik realius civilizacinius minties skirtumus, tačiau taip pat išryškina ir siektino idealo apibrėžtį, kuri išsikristalizuoja, tyrinėjant Vakarų ir Rytų minties tradicijas.

Išvados

Aukščiau aptartoji analizė parodė, jog F. Jullieno ir J. F. Billeterio idėjos ne tik

28 Leys, Simon. *Le bonheur des petits poissons: Lettres des Antipodes*, Paris: JC Lattès, 2008; skyriaus prieiga prie interneto: http://www.lacanchine.com/ChCL_Jullien_Leys.html

29 Leys, Simon. *Le bonheur des petits poissons: Lettres des Antipodes*, Paris: JC Lattès, 2008; skyriaus prieiga prie interneto: http://www.lacanchine.com/ChCL_Jullien_Leys.html

30 Leys, Simon. *Le bonheur des petits poissons: Lettres des Antipodes*, Paris: JC Lattès, 2008; skyriaus prieiga prie interneto: http://www.lacanchine.com/ChCL_Jullien_Leys.html

kontrastuoja tarpusavyje, tačiau taip pat ir suteikia galimybę apžvelgti Kinijos „kitioniškumo“ mitą filosofinės ir sinologinės diskusijos šviesoje, tokiu būdu praplečiant Rytų–Vakarų minties refleksijos galimybes. Svarbu pabrėžti ir tai, kad Kinijos „kitioniškumo“ idėja turi kelių šimtų metų formavimosi kelią bei daugelio filosofų nėra laikoma mitu, o F. Jullienas pratęsia galias Prancūzijoje plėtotas sinologines tradicijas žvelgti į Kiniją kaip į substratą, kuris jau nuo XVIII a., susidūręs su vakarietiškomis filosofinėmis teorijomis ar mokslinėmis hipotezėmis, praturtino vakarietiškąją mintį refleksijomis apie kultūrų susidūri-

mą, universalias bei, atvirkščiai, tik vienai iš civilizacijų būdingas vertybes. F. Jullieno kuriama filosofinė strategija užima tarpinę poziciją tarp Kinijos kaip „absoliučiai kito“ ir Kinijos, kuri visiškai nesiskiria nuo Vakarų minties tradicijos, traktuočių: jo filosofinė mintis remiasi Rytų ir Vakarų mąstymo kanoninių tekstų idealizuotų siekių gretinimu. Tuo tarpu J. F. Billeterio įvardytas Kinijos „kitioniškumas“ F. Jullieno filosofijoje tampa *įrankiu* naujų konotacijų ir koncepcijų, kurios taikytinos ieškant naujų išvalgų Vakarų filosofinės minties rėmuose, kūrimo procese. Tai esminis F. Jullieno *aplinkkelio* per Kiniją tikslas.

Literatūros sąrašas:

- Billeter, J. F., *Contre François Jullien*. Paris: Allia, 2006.
- Danjou, F., „Contre François Jullien“ par J.-F. Billeter, *Question Chine*, 2006; prieiga per internetą: <https://www.questionchine.net/contre-francois-jullien>
- Descartes, R. *Discours de la méthode pour conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences*. Paris: Typographie Lahure, 1878 (originalas: 1637).
- Jullien, F. A *Treatise on Efficacy: Between Western and Chinese Thinking*, išversta Janet Lloyd, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004.
- Jullien, F. *Chemin faisant, connaître la Chine, relancer la philosophie: Réplique à ****. Paris: Seuil, 2007.
- Leys, S. *Connaître et méconnaître la Chine, Lacan et le monde chinois*, 2008; prieiga per internetą: http://www.lacanchine.com/ChCL_Jullien_Leys.html
- Leys, S. *Le bonheur des petits poissons: Lettres des Antipodes*. Paris: JC Lattès, 2008.
- Needham, J. *Science et civilisation en Chine* prieiga per internetą: *une introduction*, iš anglų k. vertė Frédéric Obringer. Arles: P. Picquier, 1995.
- Needham, J. *The shorter Science and Civilisation in China*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, t. 1, 4-oji laida.
- Touvery, B. L'altérité de la Chine est un mythe, *Books*, 2018, nr. 89 (mai/juin); prieiga per internetą: <https://www.books.fr/jean-francois-billeter-lalterite-de-chine-mythe/>
- Weber, R. Controversy over „Jullien“, or where and what is China, philosophically speaking? *Journal of Chinese Philosophy*, 2014, Nr. 41 (3-4).